

Ceramic art
Curator: György FUSZ

"Ateşin Sanatı / The Art of Fire" sergisinin seramik içeriği oldukça heyecan verici, daha önce hiç bu şekilde ya da bu bağlamda bir araya getirilmemişti. Macar seramiğinin geçtiğimiz birkaç yüzyıl boyunca geçirdiği değişimi, gelişimi ve Macar çağdaş seramik sanatının yüksek kalitesine dair büyüleyici bir kesit sunmaktadır.

16. yüzyılın sonundan başlayan eserlerde, iki kültürün buluşma noktasında, özellikle o dönemde ağırlıklı olarak geliştirilen Türk forma ve desenlerinin bir araya geldiğini açık bir şekilde gösteren basit kullanım amaçlı seramik kapılar yer almaktadır. Bu dönemde, daha sonraları halkın eşya kültüründe zengin bir kaynak haline gelecek olan zengin bir desen dünyası ortaya çıkmıştır. Oryantal ve karakteristik Rönesans desenlerinin harmanlanarak, Karpat Havzası'na özgü, müthiş teknik ve sanatsal yeteneklerle üretilmiş eşsiz eserlerin ortaya çıktığını görmek çok heyecan verici. Bunu en güzel, üzerinde Doğu-Türk motiflerinin kolayca fark edilebildiği Borkály denilen seramik sürahilerin zengin ve çok çeşitli motif dünyasını yansıtmaktadır.

19'uncu yüzyılın ikinci yarısında Macar ekonomisindeki büyük gelişme, bugün hala faaliyette olan ve ciddi uluslararası üne sahip birkaç büyük seramik ve porselen fabrikasının kurulmasına vesile olmuştur. Bunların arasında Herend Porselen Fabrikası ve Pécs şehrinde bulunan Zsolnay Porselen Fabrikası dönemin özelliklerini ve değişimlerini yansıtmaktadır. Zsolnay Fabrikası'nın daha erken dönemlerinde yeni bir yol arayışında, diğerlerinin yanı sıra, doğuya özgü ve bunun içinde de İznik çinisinin form ve desenlerini işlemesi ve bunlarla 1900'lü yıllardaki dünya fuarlarında büyük başarılar elde etmiş olması özellikle ilginçtir. Her iki fabrika da çağdaş Macar seramiğinin gelişiminde ve birçok sanatçının kariyerinde önemli bir rol oynamıştır.

Sergi, çağdaş içerik seçkisi ağırlıklı olarak son yirmi yılın en seçkin Macar sanatçıları ve onların uluslararası düzeyde de simgeleşmiş eserlerini içermektedir. Eserlerin çoğu Çağdaş Seramik Sanatı Vakfı ve Uluslararası Seramik Stüdyosu koleksiyonlarından alınmıştır. Aralarında bir ya da iki yıl öncesine ait çok yeni eserler de bulunmaktadır. Macar seramik sanatı, malzeme ile doğrudan yaratıcı bir üretim süreci ve aynı zamanda tarihinden miras kalmış bir mücadele duygusu ile karakterize edilir. Eserlere ve sanatçılara karar verme aşamasında mekanı tanımak da bir o kadar önemlidir, zira rustik sergi mekanları göz dolduran heykeltari eserler için daha doğru yerlerdir.

17th Century Palank Ceramic Plate,
Wosinsky Mór Museum,
Ethnography Collection

Herendi Porcelain Vase,
2024

Julia Vase with Ismiki Patterns,
Zsolnay Manufacture Jsc.

Agnes Husz,
Rainbow Flame Stoneware,
2021

ATEŞİN SANATI
Macar Cam ve Seramiklerinde Türk Etkileri

İstanbul'a özel hazırlanan bu sergi için "Ateşin Sanatı" başlığını belirlerken, Getty Müzesi'nin küratörü Catherine Hess'in yirmi yıl önce, İtalyan Rönesans sanatında İslam cam ve seramiklerinin etkisini araştırdığı sergisinden esinlenilmiştir. O zamanki sergi, Rönesans seramik ve cam sanatının temel kavram ve tekniklerinin esasen İslam dünyasından Avrupa'ya ithal edildiği ve Venedik'in rolünün 16. yüzyıldan itibaren daha önemli hale geldiği gerçeğini hayata geçiren bir dizi ilginç ayrıntıyı ortaya çıkarmıştı. Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu, klasik İslam dünyası ve Doğu Roma İmparatorluğu sanatının etkilerini sentezlerken, Avrupa'nın geri kalanıyla canlı bir ticari ve kültürel diyaloga girerek Doğu etkilerini Batı kültürünün sürekli bir akışı haline getirdi. Serginin başlığı kısmen yirmi yıl önce Amerika'daki sergiye bir saygı duruşudur, fakat biz bu kavramı Macar seramik ve cam sanatı ile Türk-Osmanlı-İslam seramik ve cam sanatı bağlamına taşımak istiyoruz. Aslında, Türk sanatının Macar uygulamalı sanatları üzerindeki etkisi, Avrupa'daki benzerlerinden daha büyük ve daha köklü olmuştur. Türk sanatının etkisi, hem teknik hem de temsil yöntemleri aracılığıyla Macar halk sanatına çok hızlı ve çok kalıcı bir şekilde yön vermiştir. 17. yüzyılda bir Osmanlı vasalı olan Erdel Prensligi sarayının "çiçekli Rönesansı", yalnızca Avrupa

Dr. András Szilágyi
cam sanatı küratörü, sanat tarihçisi
Bohus-Lugossy Çağdaş Cam Sanatı Vakfı

**BOHUS-
LUGOSSY
FOUNDATION**

KKA KORTÁRS
KERÁMIAMŰVESZETÉRT
ALAPÍTVÁNY

Spatial Spiral - European Contemporary Glass Art Museum
Planned for the City of Veszprém by the Bohus-Lugossy Foundation for Contemporary Glass Art, 2020

Rönesans'ının en doğudaki kalesi olmakla kalmamış, aynı zamanda saraya gelen Anadolu tekstillerinin ve İznik çömlekçiliğinin eşsiz desenlerini özümseyerek, köy halkının bu tarzı kendi sanatsal ifadelerinin temel bir parçası haline getirebilmesi için silinmez bir etki yaratmıştır. Türklerden alınan teknikler ve motifler, mutfağımızdaki kırmızı biber gibi Erdel ve Tuna bölgesinin ötesine geçerek halk sanatımızın ayrılmaz bir parçasına dönüştü, böylece Osmanlı'dan Macaristan'a bir miras kaldı. Macarların ulusal kimlik bilincinin uyanışının 19. yüzyılda yeni bir güç kazanması süreci, Avrupa'da modern ve özerk zanaatkarlığın doğuşuna paralel olarak gerçekleşti. Macar halk sanatının kanonlaşması, Batı sanatının büyük Oryantalist rönesansıyla aynı zamanda gerçekleşmiş ve dönemin uluslararası Macar sanatçılarının Osmanlı sanatının hazinelerini kullanmada Avrupalı meslektaşlarından daha hevesli ve daha üretken olduklarını göstermiştir. Bu eğilim, iki halk arasında hali hazırda gelişmekte olan dostluk vasıtasıyla da körüklenmiştir. Oryantalistlerin 19. yüzyıldaki Fransa'nın yaptığı fetihler sırasında Macaristan'a olan ilgisinin yeniden canlanması farklı bir durumla karşılaştı. "Türk" modası, Macar ulusal bilincin uyanışı fikriyle paralellikler buldu ve çok hızlı bir şekilde verimli bir zemine yerleşti. Macar Oryantalizmi Avrupa'nın geri kalanından farklı bir karaktere büründü, çünkü bilimsel alanda Alman, sanatsal alanda İngiliz ve Fransız, siyasi ve "duygusal" alanda ise Turancılık ve Macaristan'daki ulusal bilincin uyanışı fikriyle

Prof. György Fusz
seramik sanat küratörü, kurucu
Çağdaş Seramik Sanatı Vakfı

ilişkilendi. Bu entelektüel zemin, Doğu ve Batı etkilerinin ve ulusal özelliklerin eşsiz bir sanatsal karışımını yaratarak birçok çağdaş sanatsal yaratıma kendi bireysel tarzlarında ilham verdi. Bu bağlamda sergi, Macar ve Türk uygulamalı sanatının şirsel sınırlarda gezinen, çoğu zaman anlaşılması güç ortak köklerini ortaya çıkarmayı amaçlıyor. Seramik sanatında bir nevi şarap kadehi olan bokály, cam sanatında ise Parád bölgesinin süslü camları bu anlaşılması zor, duygusal temelli sanatsal katmanı temsil ediyor. Modern Avrupa sanat ve zanaatının doğuşundan bazı ünlü örnekler sunarak, 19. yüzyıl Macaristan'ında önde gelen sanatçılarımızın Doğu'nun sanat ve zanaatına ne kadar açık olduklarını gösteriyoruz. Macaristan'da "ateşin sanatını", 20. ve 21. yüzyılların özerk seramik ve cam sanatını sunarak, daha önceki yoğun kültürel temasın neredeyse kopuşundan sonra, bu ortak köklerden nasıl geliştiğini göstermeye çalışıyoruz. Tarihin firtınaları bu arada Macar ve Türk kültürlerini birbirinden daha da uzaklaştırdı ve bugün bu bağlantı artık Erdel prensleri ve Rákóczi'lar zamanında, hatta 19. yüzyılda olduğu kadar net bile değil. Bu sergiyle, bu iki halkın seramik ve cam sanatı arasındaki ilişkiye 21. yüzyıl için yeni bir içerik kazandırmak ve tarihsel geçmişin yanı sıra çağdaş seramik ve cam sanatımızın gelecekteki başarılarını da göstermek istiyoruz. Böylece türler arasındaki diyalog bir kez daha geçmişte olduğu gibi aktif olabilir, "ateşin sanatı" birbirlerinin başarılarından karşılıklı olarak büyüyebilir.

Sergi, Bohus-Lugossy Çağdaş Cam Sanatları Vakfı ve Çağdaş Seramik Sanatları Vakfı tarafından ortaklaşa düzenleniyor.

**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

**2024 TÜRK-MACAR
KÜLTÜR YILI**

hu Ustalık Merkezi
Türk Kültür Merkezi Kuruldu

SYNERGY

**VESZPRÉM
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**NEKEMÉNYI
KESZLETI
STUDIO**

**VESZPRÉM
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**OLYMPIA
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**OLYMPIA
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**OLYMPIA
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**OLYMPIA
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**OLYMPIA
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**OLYMPIA
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**OLYMPIA
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**OLYMPIA
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MINISZTERISÉGE
KULTÜRÜNE**

**OLYMPIA
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

**MAJSTER
KÖZÖRÖK**

Volcano eosin vase
Zsolnay Porcelain Manufacture Jsc.

Parád (1708 – 2006)

Parádsasvár bugün sadece üç yüz nüfuslu bir yerleşim yeridir. Ancak bu küçük köy oldukça kendine özgü ve Macaristan'ın kuzeyindeki Mátrada bulunan diğer benzer küçük köylerden bariz bir şekilde ayrılmaktadır. Bölge, Türk savaşları sırasında ünlüen Eğri Kalesine yakın bir konumda yer almakta olup, kasabanın eski camisinin minaresi gibi dünyanın en kuzeyindeki Türk mimarilerinden bazılarında bugün hala ev sahipliği yapmaktadır. Cam üretimi ise bu yörede 13. yüzyıldan beri yapılmaktadır. Odun ateşiyle çalışan cam ocakları ormandan ormana göç ederken, köylerin gezgin ustaları da onlarla birlikte göç etmiştir. Ocak anlamına gelen "huta" sözcüğü Paradohuta, Súhahuta, Ótházhuta, Fiskálíshuta gibi köy isimleri hala cam ustaların hatırasını taşımaktadır. Camcıların tipik "uzun evleri" bölgenin kendine has etnografik bir özelliğidir. Türkler bölgeyi terk ettikten sonra Prens II. Ferenc Rákóczi'nin 1708'de burada ilk cam fabrikasını kurması da

tesadüf değildir. 1767'de Károly ailesinin mülkü olan Sasvár arkasındaki Tarna nehri vadisine gelene kadar bu cam ocağı yukarıda bahsedilen yerleşim yerleri arasında yıllar boyunca dolaşmıştır. "Süslü şişeler" olarak adlandırılan bu özel yapılar, Macar halk sanatı ve endüstriyel tarihinin kesiştiği bir noktada yer almaktadır. Gizli bir tarifle yapılan, iki kez fırınlanmış, yüzeyleri bombeli olarak boyanmış "süslü camlar" ve şekilli vazolar Matra bölgesi camcılığının eşsiz ürünleridir. "Turna vazosu" (darıvázá) olarak adlandırılan vazo, adını Türk sanatında da yaygın olan sembolik kuş motifinden almıştır. Üretimi bir nevi başyapıt niteliğinde olan Parád'ın cam sanatçıları, kökleri geçmişe dayanan ve Macar halk sanatının öğelerini barındıran asırlık "süslü cam" geleneğini fabrikanın kapandığı güne kadar sürdürmüşlerdir. Koyu renkli cam nesnelerin kabartma tekniğiyle boyanması, Türk seramik sanatıyla arasındaki üslup benzerliğini gözler önüne sermektedir.

Green, hand-painted glass with Hungarian folk motifs, 1930 Attila Sik Collection

István Sovánka (1858 – 1944)

István Sovánka esasen dönemin en büyük sanatçılarından biri olan János Fadrusz ile birlikte Uhrovec'deki (Zajugroc) ahşap oymacılığı okulunda heykeltıraşlık eğitimi almıştır. Daha sonra yüzünlü en etkin heykeltıraşlarından biri olan György Zala'nın atölyesinde çalıştı ve çok geçmeden Cluj'daki (Kolozsvár) ünlü Matthias heykeli yapılmıştır; bu heykel daha sonra sınıf arkadaşı János Fadrusz tarafından tamamlandı. Belki hayal kırıklığı, belki de yeni maceraların cazibesi onu ertesi yıl, 1884'te, o zamanlar özellikle Art Nouveau'nun yeni, modern sanatsal tarzına açık olan Uhrovec (Zayugroc) cam fabrikasında işe girmeye yöneltti. Cama da bir heykeltıraş gibi yaklaştı: devasa vazolarını bir heykeltıraş edasıyla, dönemin en büyük Fransız sanatçıları olan Emile Galle ve Jean Daum'un tekniklerini kullanarak biçimlendirdi, daha sonra teknoloji açısından giderek bağımsızlaştı ve bazen cam yüzeyine fotoğraflar da eklediği, kendi çok katmanlı gravür tekniğini geliştirdi. Çalışmaları, Macarların

Karpat Havzasına gelişinin bininci yıldönümü vesilesiyle gerçekleşen 1896 Milenyum Sergisi'nde büyük beğeni topladı, 1902'de Torino'da bir takdir belgesi ve 1906 Milano Dünya Fuarı'nda ise altın madalya kazandı. Yüzyılın başlarında, eski Macaristan Krallığı'nın kuzey kısmında, Gömör bölgesinde'ki Utekác'da (Újantálvölgy) 18. yüzyılda başlayan cam üretimini yeniden canlandırmaya çalıştı, ancak buranın sakinleri onun yenilikçi fikirlerine pek açık değildi, o da çareyi yoluna devam etmekte buldu ve bugünkü Slovakya sınırları içinde kalan doğduğu toprakları terk ederek Erdel'e gitti ve Sekelistan'daki Bixad'da (Sepsibükszád) küçük bir cam fabrikasında çalışmaya başladı. Tarihin kasırgaları bu girişimini de yerle bir etti ve Sovánka, Romanya'ya bağlanan Transilvanya'da kaldı böylece cam sanatına veda etti. 1920'lerde bir oyuncak fabrikası kurarak yüksek kaliteli ahşap oyuncaklar üretti ve bunları İkinci Dünya Savaşı sırasında hayatını kaybedene kadar başarıyla sattı. Torunları hala Transilvanya'da yaşamaktadır.

Five layered, acid etched glass vase by István Sovánka, 1912 Attila Sik Collection

Karcag (1940 -2006)

Karcag'daki cam fabrikası, varlığı boyunca bir çok deney ve icada ev sahipliği yaparak yenilikçiliğin kalesi olmuştur. Savaştan sonra kamulaştırılmış olmasına rağmen, yetkililer fabrikayı kuran polimat Zoltán Veress'in (1901-1965) müdür olarak kalmasına izin vermiş ve 1955'te metal ile lehimlenerilen camları için en yüksek devlet ödülü olan Kossuth Ödülü'ne layık görmüştür. 1957 yılında Veszprém Kimya Endüstri Üniversitesi'nden mezun olan genç mühendis Zoltán Súha (1932-) fabrikaya katıldı ve Zoltán Veress'in bir numaralı elemanı, daha sonra da varisi oldu. Cam sanatı üzerindeki en önemli ortak buluşları, 1961 yılında patentini birlikte aldıkları "cam duvak" (fátyolvég) isimli işlem oldu. Cam duvağı geliştirirken Zoltan Veress'i heyecandırdılar, cilalı dekoratif camın işlendikten sonra sahip olduğu ışıltili, pırıltılı

görüntünün cam malzemesinde nasıl bir etki yaratacağı düşüncesi olmuştur. Bulduğu çözüm, geliştirdiği işıya dayanıklı camın iki kalın katmanını, aralarında ince, renkli bir potasyum cam tabakası olacak şekilde üflemek oldu. İki cam türünün farklı termal genişleme katsayıları nedeniyle, ortadaki ince katman soğuma sırasında patladı, ancak bu gerilim iki kalın işıya dayanıklı katman tarafından emilerek nesnenin bozulmadan kalmasını sağladı. Diğer ünlü bir patent ise, Karcag'ın ezozin boyalı yanardöner teknolojisi, alt tabakasının fabrikanın "siyah camı", selenyum kırmızısı veya kobalt mavisinin özellikle derin bir tonu olması bakımından benzersizdir. Zoltán Súha tarafından geliştirilen bu eşsiz teknoloji ile uygulanan gökkuşağı katmanı, bu iki malzemenin özel etkileşiminin yarattığı, daha önce hiç olmadığı kadar zengin ve ışıltili bu yüzeye uygulanır.

Green veil glass with leaf motifs from Karcag, 1990 Attila Sik Collection

Leo Valentin Pantocsek (1812 – 1893)

Leo Valentin Pantocsek 1812 yılında Polonya'nın Kielce kentinde doğdu. Genç yaşta Macaristan'a gelen Pantocsek Peşte Üniversitesi'nden doktor olarak mezun oldu, ancak o zamanlar fotoğrafçılıkla ilgilenmeye başladığı için mesleğini hiç ıcrı etmedi. Ne var ki, cam negatif emülsiyonların kimyası ona fotoğrafın kendisinden daha heyecan veriyordu, bu yüzden çok geçmeden "dal değiştirdi" ve kimya aslı mesleği oldu. Aslına bakarsak, onu cam sanatına yönlendiren, 1833'te kimya üzerine deneylerine başladığı Zlatno'daki János György Zahn tarafından kurulan cam fabrikasına gitmesi oldu. 1849'da cam para yapımında kullanıldığı ve 1851'de Londra'da düzenlenen İlk Dünya Fuarı'nda kendisine ödül kazandıran hyaloplasti adlı bir yöntem buldu. En çok ses getiren buluşu ise tamamen tesadüf eseri ortaya çıkmıştı. Bir gün Zlatno fabrikasında bir kutlama düzenlenmiş ve Valentin Pantocsek

bir Yunan ateşi yakmak istemişti. Ancak kutlama Kielce kentinde soğumakta olan cam eşyalar fark edilmemiş ve sabaha karşı yanardöner bir tabaka oluşmuştu. Bu kaza, 1860'lı ve 70'li yıllarda patentli alınan ve birçok dünya sergisinde sergilenen bir başka dünyaca ünlü buluşa, Art Nouveau tarzı yanardöner bir cam icat edilmesine yol açmıştır. Çalışmaları ağırlıklı olarak, yüzyıllar boyunca toprakta doğal olarak oluşan yanardöner tabakayı kopyalayarak dönemin Roma cam objelerini yeniden üretmek üzerinedi. Dönemin bu en başarılı çalışmalarını Louis Comfort Tiffany de keşfetmiş ve Leo Pantocsek'in dünyaca ünlü buluşunu kendisi de kullanmaya başlamıştı. Leo Pantocsek'in buluşu tüm dünyadaki cam sanatçıları tarafından kullanılmış ve daha sonra Márton Horváth ve Ágnes Szmetana da dahil olmak üzere birçok Macar cam sanatçısı hyaloplasti ve yanardöner cam tekniğini kendi çalışmalarında uygulamıştır.

Iridescent glass vase by Pantocek Leo Valentin, 1860 Attila Sik Collection

Giergi Henrik (1827-1871)

Bavyera'da doğan Henrik Giergl, cam mesleğine bugün Sırbistan sınırları içinde kalan Subotica'da çırak olarak başladı. Geçirdiği ciddi bir kazanın ardından, 1840'larda bağımsız cam ustası faaliyetlerine başladı ve o dönemde mesleğe özgü olduğu üzere, çalışmalarına eğitim almak üzere Avrupa seferiyle başladı. Eğitimiine Murano'da devam etti ve Neckarbischofsheim ve Mannheim'dan sonra, 'Halıkların Baharı' olarak da bilinen 1848 devrimi onu Berlin'deyken buldu. Hemen, kendi ülkesi olarak seçtiği Macaristan'a dönerek özgürlük savaşlarına katıldı ve burada ulusal muhafız oldu. Daha sonraları kaleme aldığı etkileyici anılarında, devrimci deneyimlerinin Macar milli sanat üslubunun yaratılmasına hayat boyu bağlılığını nasıl etkili olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bu üslubu yaratmak için doğu sanatının oryantalist tarzına, özellikle de Türk kaplarının süslemesine yöneldi. Bu şekilde, Macar ve Türk sanatının ortak köklerinin sanatsal önemini neredeyse kendiliğinden pekiştirmiştir. Henrik Giergl'in en sevdiği yöntem - zamansız ölümüne de neden olan - renkli emaye boyamalarla süslü eserlerini yaparken kullandığı asitleme yöntemiydi. Henrik Giergl sadece kendi objeleriyle değil, aynı zamanda seçkin sanat eserleri koleksiyonuyla da çağdaşlarından ayrışıyordu. Seyahatleri ve iş gezileri sırasında, tüm dönemlerden ve dünyanın her yerinden cam eserler toplamak gibi bir tutkusu vardı. Şirketi Macaristan'da Emile Gallé, Jean Daum ve Louis Comfort Tiffany objelerinin dağıtıcılığı yapmıştır.

Two layered, ocher yellow glass jug by Henrik Giergl, Zayugroc, 1880 Attila Sik Collection

Erdel (Transilvanya)

1526'daki Mohaç yenilgisinden sonra Macaristan ciddi bir iç savaşa sürüklendi. Soyular Habsburg Hanedanını desteklerken, diğer taraftan Macar Dieti tahta geçmesi için János Szapolyai'yi destekledi. Sultan Süleyman Szapolyai'nin tahta geçmesini destekledi. Böylece, oğlu henüz bebek olan Sigismund, Báb-ı Âli'nin desteğiyle, daha sonra Türk İmparatorluğu'nun bir vassalı olarak özerklik kazanan prensliğin merkezi olan Gyulafehérvár'da (Rumence: Alba Iulia) görkemli bir Rönesans sarayı kuran annesi Izabela Jagiellonka'nın yardımıyla Doğu Macaristan Krallığı'nın başına geçti. 17. yüzyılda prenslik daha da gelişti ve 1620'de en önemli prensi olan Betlen Gabor, Murano'dan ustaları Porumbada'ki Fogaras Dağları'nın eteklerinde uluslararası ölçekte nam salmış atölyeler kurdu. Daha sonra bu ustaların yerini, dönemin popüler dekoratif camlarını Erdel'e tanıtan Alman ustalar aldı. 18. yüzyıla gelindiğinde Erdel cam sanatı artık daha sağlam bir temele sahipti. Artan talep sayesinde, Erdel'in

her yerinde, özellikle de Sekelistan'da, yani bugünkü Bexad'da (Sepsibükszád) ve Valea Zălanului'de (Zalánpatak) yeni cam fabrikaları kuruldu. Şimdiki adıyla Zağon (Zágon), Covasna (Kovácszna), Barcani (Bodzabárkány) ve Solovastru'da (Görgény) da cam ocakları kuruldu. Bixad'daki cam ocağını Kont Ferenc Mikó muhtemelen 1750'den önce kurmuştu. Başlarda burada 12 aile çalışıyordu ancak 1860 yılına gelindiğinde cam ocağının büyümesiyle köyün nüfusu da 1.000'in üzerine çıktı. Yüzyılın başında fabrika çok zor bir durumda karşı karşıya kaldı: 1898'de çıkan bir yangının ardından cam fabrikası geçici olarak üretime ara verdi. István Sovánka 1907'de fabrikayı on yıllik çöküşten kurtarmak için ortak kiracı olarak buraya geldi. Ne yazık ki, bu girişim başarılı olamadı ve Bixad ocağı ancak Dünya Savaşı'nın patlak verdiği 1914 yılına kadar faaliyette kalabildi. 17. ve 18. yüzyıllarda Sekelistan'da kurulan ocakların sonucunu oldu. Sergide yer alan Erdel camları, dönemin Macar cam zanaatının ne denli üst seviyede olduğunu göstermektedir

Transylvanian ink tank, 1730 Attila Sik Collection

Veszprim (Veszprém)

Veszprim sadece "Balaton Gölü"nü'n kuzey kıyısında en büyük şehir değil, aynı zamanda Macaristan'ın önde gelen kültür merkezlerinden biridir. 16. ve 17. yüzyıllarda bölge, Türk-Hapsburg savaşları sırasında iki imparatorluk arasında bir çatışma bölgesi olmuştur. Türklerle karşı büyük ölçüde karşı koyamayan kasaba, 1552 ile 1683 yılları arasında toplam on kez el değiştirmiştir. Kasabanın çevresindeki taşra 17. yüzyıla gelindiğinde büyük ölçüde boşalmış, nüfus ise Reformasyon ve Karşı-Reformasyon arasındaki dini muhalefet nedeniyle daha da bölünmüştür. 1704 yılına geldiğimizde, Rákóczi Bağımsızlık Savaşı sırasında Habsburg karşıtı Kuruçların yanında yer alan Veszprim, Sigbert Graf Heister liderliğindeki imparatorluk birlikleri tarafından acımasızca tahrip edildi. Daha sonra bölgeye çok sayıda Alman nüfus yerleşmiş ve bu nüfus sonraki 300 yıl boyunca Bakony bölgesinin kültürünü belirlemiştir. Alman cam işçiliği geleneklerini de beraberlerinde

getirmişlerdir. Alman cam üreticisi aileler çoğunlukla Almanya'nın güneybatısında bulunan Kara Orman bölgesinden gelmiştir. Bakony'daki cam ocaklarından üçü Veszprim Piskoposluğu'nun Városlód'deki malikanesinin ormanlarında (Pille, Csehbánya, Nemetbánya), üçü ise Eszterházy ailesinin Csesznek'teki malikanesinde (Lökut, Pénzeskút, Somhegy) yer alırken. Nagyvácszony'li Zichy ailesi Úrkut'ta iki cam ocağı kurmuştur. Pille cam ocağı 1715 civarında kurulmuş ve 1762 yılına kadar faaliyette kalmıştır. Bu cam ocağını işletmek için 20 Baveralı aile yerleştirilmiştir. Kurucusu ve ilk cam ustası ise János Rubner idi. Bakony'daki bu cam ocaklarının izinden giden Ajka Cam Fabrikası, bu ustaların mesleki bilgileri ışığında kurulmuş ve uzun süre Macar cam üretiminin merkezi haline gelmiştir. Bu bölge, fabrikanın 2020 yılında kapanmasından sonra bile, Ajkâdan Kristály Varga imzası taşıyan ve burada sergilenen objelerin de gösterdiği gibi, Macaristan'ın cam üretim ve işleme merkezi olmaya devam etmektedir.

Blue vase with geometric cameo decor from Ajka Crystal, 2010 Attila Sik Collection

Yanardöner camlar

Yanardöner anlamındaki Macarca "irizáló" kelimesi Yunanca İçir İris (gen. ίριδος, iridos) kelimesinden gelmektedir ve Latince -escent eki ile birleştiğinde "gökkuşağına meyilli" anlamına gelmektedir. İris, Yunan mitolojisinde gökkuşağını temsil eden ve tanrıların habercisi olarak görev yapan bir tanrıcadır. Birçokları tarafından "kimyânın atası" olarak bilinen ünlü simyacı Cabir ibn Hayyan (721-815) tarafından yazılan kitaplardan biri renkli cam üzerine bir deneme içermektedir, denemenin bir bölümü ise yanardöner camlar üzerinedir.

Özgün Macar Cam Sanatı

Julia bathory ve "kisképzó" (*Budapeşte'deki Uygulamalı Güzel Sanatlar Yüksekokulu*)

Özgün Macar cam sanatının tarihi, 1930'larda ilk bağımsız Macar cam sanatçısı ve okul kurucusu, aynı zamanda Paris'te uluslararası düzeyde seçkin bir kariyere de sahip olan Júlia Báthory (1901-2000) ile başlamıştır.1930 yılında Báthory, La Giroette Studio şirketini kurdu ve bu şirket daha sonra oğlu András Szilágyi ve gelini Júlia Kovács tarafından devralınarak camcılık sanatında nadir görülün ve neredeyse 80 yıldır kesintisiz faaliyet gösteren entelektüel bir atölye ortaya çıktı. Báthory'nin kuşlama ve zımparalama alanındaki çalışmaları uluslararası arenada da bir ilk olmuştur. Savaştan önceki başarılarıyla Macar Art Nouveau cam heykelleriyle yarışır hale gelmiştir: Paris, New York ve Brüksel'deki dünya sergilerinde büyük bir başarı göstermiştir. Fakat Júlia Báthory'nin en büyük "eseri" Macar cam sanatı bölümüdür; 1952 yılında Avrupa'da bir ilki gerçekleştirerek ve Amerikan stüdyo cam hareketinden 10 yıl önce, Török Pál Sokağı Sanat Okulu'nda hala faaliyette gösteren cam sanatı bölümünü hayata geçirmiştir. Bu atölye, kuruluşundan sonra 10 yıldan fazla bir süre boyunca ülkedeki cam sanatçıları için tek kurum olmuştur ve sergide de yer alan Erzsébet Harasz, János Fabry ve Magda Németh gibi birçok öğrencisi, yeni canlanmakta olan Macar cam endüstrisinde kendilerine yer

bulmuştur. Avrupa cam sanatının merkezlerinden biri olan Çek Cumhuriyeti'nde öğrenim görmüş ve Júlia Báthory'nin öğrencisi olan Zsuzsa Vida 40 yılı aşkın bir süre boyunca okulu yönetmiştir.

Zoltán Bohus ve *macar stüdyo cami*

1948'de kurulan Uygulamalı Sanatlar Yüksekokulu'nda (şimdiki adı Moholy-Nagy Sanat ve Tasarım Üniversitesi) György Z. Gács 1965 yılında bağımsız cam zanaatkarlık bölümünü açtı. Gács'ın daha sonra vasisi olacak olan Zoltán Bohus, neredeyse en başından beri bölümünde yer almış, 1968'dan itibaren ise asistan öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamış ve 1970'lerden itibaren okulun işleyişinde daha da önemli bir rol üstlenmiştir. György Z. Gács'ın ölümünden sonra cam bölümünün yönetimini devralıp sıcak cam işleme hocası Márton Horváth ile birlikte bir başarı göstermiştir. Fakat Júlia Báthory'nin en büyük "eseri" Macar cam sanatı bölümüdür; 1952 yılında Avrupa'da bir ilki gerçekleştirerek ve Amerikan stüdyo cam hareketinden 10 yıl önce, Török Pál Sokağı Sanat Okulu'nda hala faaliyette gösteren cam sanatı bölümünü hayata geçirmiştir. Bu atölye, kuruluşundan sonra 10 yıldan fazla bir süre boyunca ülkedeki cam sanatçıları için tek kurum olmuştur ve sergide de yer alan Erzsébet Harasz, János Fabry ve Magda Németh gibi birçok öğrencisi, yeni canlanmakta olan Macar cam endüstrisinde kendilerine yer

Irdescent glass vase from Berekfürdő, 1970 Attila Sik Collection

sergide de yer alan Ajka, Parád ve Karcag'daki fabrikalar sanatçılara üretim ve uzmanlık desteği sağlamakla kalmadı, aynı zamanda Yüksekokuldan yeni çıkmış öğrenciler tanınmış sanatçılar olarak cam sanatının en prestijli galerilerini, müzelerini ve kamu koleksiyonlarını eserleri ile fethetmişlerdir. Trajik bir şekilde genç yaşta ölen Macar cam tasarımcısı Zsófia Kanyák, Salgótarján'da Murano ustası Lino Tagliapetra ile çalışmış ve kısa süren ömründe Rosenthal fabrikası için de tasarımlar yapmıştır. Zoltán Bohus ve Mária Lugossy'nin eserleri, 1979 yılında New York'taki Corning Müzesi'nin koleksiyonuna girildiğinde beş diğer sanatçı ile birlikte Demir Perde'yi aşmış oldular. Macar cam sanatı o gün bugündür uluslararası sanatın ön saflarında yer almaya devam etmektedir. 2014 yılında György Gáspár'ın heykeli ise bahsi geçen koleksiyona eklenen en son eser olmuştur. Laços Leleky ve Péter Borkovics'in çalışmalarının uluslararası ünü, "Bohus öğrencilerinin" artık uluslararası sahnedeki özel bir yere sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Milenyumun başlarından itibaren çok sayıda Macar sanatçı uluslararası sahnedeki boy göstermeye devam etmektedir; sadece, Balázs Sipos, Balázs Telegdy ve Daniella Kóós'un Libensky Ödülü veya Red Dot Ödülü gibi asil uluslararası ödüllere layık görüldükleri son yıllardaki başarılarına bakmak bile yeterli olacaktır.